

DE DECRETEN INTEGRALE JEUGDHULP IN DE PRAKTIJK

WERK MAKEN VAN KINDERRECHTEN

Inhoud

Van regelgeving tot praktijk	05
Meer dan recht op jeugdhulpverlening	09
Verwachtingen vanwege de regelgeving	13
Onderwerp van evaluatie	17
Resultaten	25
Beschouwingen	39
Uitdagingen	43

**VAN REGELGEVING
TOT PRAKTIJK**

Van regelgeving tot praktijk

Regelgeving is voor de overheid een instrument om over het samenleven afspraken te maken en een middel om haar burgers garanties te bieden over de naleving hiervan. Het decreet rechtspositie van de minderjarige is een voorbeeld van de wijze waarop rechten van minderjarigen in de jeugdhulp concreet en afdwingbaar werden gemaakt. Daardoor weten hulpverleners met welke afspraken en principes ze tijdens het organiseren en aanbieden van hulpverlening moeten rekening houden. Voor de gebruikers van de hulpverlening is duidelijk wat ze mogen verwachten en waar ze recht op hebben.

Hoewel het decreet rechtspositie van de minderjarige concrete richtlijnen geeft, is het niet vanzelfsprekend dat wat vandaag in regelgeving wordt beschreven, morgen voor jongeren in de jeugdhulp daadwerkelijk voelbaar is. Er kruipt veel tijd en energie in het overbruggen van de afstand tussen rechtsregels en de toepassing ervan in de dagelijkse praktijk. Elke voorziening staat voor de opdracht een consequente toepassing van de regelgeving mogelijk te maken en op te volgen. Er zijn acties nodig om personeelsleden te informeren, te sensibiliseren, te sturen en te ondersteunen in hun handelen. Er zijn acties nodig om de gebruikers te informeren. Integrale jeugdhulp, koepels en voorzieningen deden heel wat inspanningen zoals het aanbieden van vorming, informatie en ondersteuning.

Hoe passen de voorzieningen het decreet rechtspositie van de minderjarige en het decreet integrale jeugdhulp toe? Wat doen hulpverleners opdat minderjarigen systematisch in hun rechten worden erkend? Deze vragen hebben de inspectie ertoe aangezet om de implementatie van deze decreten onder de loep te nemen. Het leek zinvol om ongeveer gelijktijdig in alle betrokken sectoren de stand van zaken na te gaan.

U zult in het inspectierapport heel wat positieve, maar ook kritische geluiden lezen. De decreten integrale jeugdhulp en rechtspositie van de minderjarige kregen opvolging. Om de kracht van een duidelijke rechtspositie voelbaar te maken bij minderjarigen in de hulpverlening is het nodig nog enkele belangrijke stappen te zetten. Elke voorziening kan zichzelf met de resultaten in het inspectierapport vergelijken. We hopen dat deze brochure - en bij uitbreiding het rapport - u prikkelt om deze oefening te maken en u inspireert om de rechtspositie van minderjarigen en hun ouders in de hulpverlening te versterken.

MEER DAN RECHT OP
JEUGDHULPVERLENING

Meer dan recht op jeugdhulpverlening

Het kaderdecreet integrale jeugdhulp erkent, weliswaar binnen de grenzen van het beschikbare aanbod, het recht op jeugdhulp aan minderjarigen en hun ouders.

Tegelijkertijd voorziet dit decreet in de verbetering van de samenwerking tussen de sectoren en tussen de voorzieningen die jeugdhulp aanbieden en worden er duidelijker afspraken gemaakt over gegevensuitwisseling, gedeeld beroepsgeheim en geheimhoudingsplicht.

De doelstellingen van Integrale Jeugdhulp:

- ☐ snel en vroegtijdig gepaste hulp inzetten
- ☐ vraaggericht werken
- ☐ een naadloos hulpverleningstraject realiseren
- ☐ hulpverlening laagdrempelig maken
- ☐ de hulp intersectoraal beter organiseren.

Met het decreet rechtspositie van de minderjarige krijgen minderjarigen in de jeugdhulp een eigen statuut. Het decreet reikt hulpverleners ook een reflectiekader aan om over de kwaliteit van de eigen hulpverlening na te denken.

Het decreet rechtspositie van de minderjarige is een belangrijk referentiepunt in de hulpverleningsrelatie maar staat niet op zich. Het moet samen gelezen worden met andere regelgeving zoals het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, de wet patiëntenrechten, de wetgeving inzake privacy en het decreet openbaarheid van bestuur.

Het decreet rechtspositie van de minderjarige beïnvloedt in hoge mate de kwaliteit van de hulpverlening en sluit zo aan bij de filosofie van de kwaliteitsdecreten.

De basisfilosofie van dit decreet is samen te vatten in **zeven** krachtlijnen.

1 Neem elke minderjarige ernstig. Hij is drager van zijn rechten en hij is volwaardige partner in de hulpverlening.

2 Er bestaat in de hulpverlening niet één juiste handelswijze. Rechten zijn een startpunt: ze regelen de dialoog in de hulpverlening maar bepalen niet de uitkomst hiervan.

3 Tussen de verschillende rechten van minderjarigen bestaat geen hiërarchie. Ze zijn allemaal belangrijk en bovendien onderling van elkaar afhankelijk.

4 Leeftijd, land van herkomst of welke status van minderjarige ook, vormen geen criterium om minderjarigen (bepaalde) rechten te ontfemen.

5 Het decreet beschrijft de rechten van alle minderjarigen in de jeugdhulp (inclusieve benadering) maar houdt ook rekening met de kwetsbare positie van specifieke doelgroepen zoals niet begeleide minderjarigen en uit huis geplaatste minderjarigen.

6 De houding die we op basis van dit decreet van hulpverleners mogen verwachten, is emanciperend, constructief en participatief. Elke minderjarige is drager van zijn rechten en kan die rechten zelfstandig uitoefenen. Dit doet geen afbreuk aan de rechten van de ouders.

7 De twee basisbeginselen van waaruit deze rechten worden toegepast zijn het belang en de bekwaamheid van de minderjarige.

VERWACHTINGEN VANWEGE DE REGELGEVING

Verwachtingen vanwege de regelgeving

De uitwerkingstreding van het decreet rechtspositie van de minderjarige legt verplichtingen op. We vertrokken vanuit de hypothese dat voorzieningen en hun hulpverleners omwille van deze regelgeving - daarbij voortbouwend op eerder geleverde inspanningen - stappen zouden zetten zoals

- het integreren van de bepalingen van dit decreet in de eigen werking door interne afspraken te maken die ervoor zorgen dat minderjarigen systematisch in hun rechten worden gerespecteerd
- het ondersteunen van de medewerkers bij het in de praktijk brengen van deze regels en afspraken
- het concreet toepassen van regelgeving en afspraken in de hulpverleningspraktijk.

In de bevraging hielden we er rekening mee dat het implementatieproces op het terrein bezig is.

Inspectie verwachtte een verandering te zien op het beleidsniveau van de voorziening en op het handelingsniveau van de individuele hulpverlener.

ONDERWERP VAN EVALUATIE

Onderwerp van evaluatie

Heeft deze nieuwe rechtspositie in de praktijk iets betekend voor de minderjarige?

We stelden in samenspraak met integrale jeugdhulp een evaluatiekader op. Het was in de eerste plaats de bedoeling de huidige toepassing van de regelgeving na te gaan. Onze aanpak moest stimulerend zijn en de toepassing van de rechtspositie van minderjarige bevorderen. Het was bovendien ons doel om basismateriaal te verzamelen waarmee we het instrumentarium van inspectie kunnen vervolledigen en verfijnen met het oog op latere opvolging.

Deze grootschalige evaluatie had invloed op de aandacht van voorzieningen voor rechten van minderjarigen.

Kinderrechtswinkels, ondersteuningsdiensten en andere signaleren een intensievere verspreiding van infobrochures over het decreet rechtspositie en meer vragen tot ondersteuning. Dit is ongetwijfeld een positief neveneffect. De resultaten in het inspectierapport geven dan ook het beeld van een proces in ontwikkeling.

Het was onmogelijk om elk aspect van de regelgeving systematisch na te gaan. Er moesten keuzes worden gemaakt. De keuze van de te evalueren onderwerpen werd geïnspireerd door wat - volgens onze inschatting - voor de minderjarige in jeugdhulp direct voelbaar is. Daarnaast speelde een praktisch argument een rol: we moesten het gekozen onderwerp in elke voorziening kunnen evalueren.

Geselecteerde onderwerpen

Rechten van minderjarigen in het beleid van een voorziening	Beleidsniveau
Ontwikkelen van beleid inzake kinderrechten Evaluatie van het toegangsbeleid Participatie aan de netwerken Integrale Jeugdhulp	
De positie van de minderjarige in de eigen hulpverlening	Organisatie-niveau (procedures, werkwijzen, ...)
Geïnformeerd worden Inspraak en participatie Het dossier ¹	
De positie van de minderjarige in de werking van de voorziening	Cases (dossier-onderzoek, gesprek met betrokken hulpverlener)
Inspraakvormen <i>Specifiek voor (semi)residentiële voorzieningen</i> Regels Sanctiebeleid Afzondering en andere vrijheidsbeperkende maatregelen	

Tijdens de case-onderzoeken keek inspectie naar wat er gebeurt op sleutelmomenten in de hulpverlening:

- ☐ de aanmelding en vraagverheldering
- ☐ de start van de hulpverlening
- ☐ het formuleren van de doelstellingen van de hulpverlening
- ☐ de periodieke evaluatie van de hulpverlening
- ☐ de afronding van de hulpverlening.

Deze sleutelmomenten herinneren de hulpverlener er aan om consequent de rechten van de minderjarige toe te passen.

Overzicht van de geëvalueerde voorzieningen

Sector	Subsector	Periode	Aantal geëvalueerde voorzieningen
Centra voor Leerlingen begeleiding (CLB)		april 2009 - december 2009	72/72
Kind & Gezin	Vertrouwens-centra Kindermishandeling (VK)	juli 2009 - december 2009	6/6
Kind & Gezin	Centra voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning (CKG)	juli 2009 - december 2009	23/23
Centra voor Integrale Gezinszorg (CIG)		juli 2009 - januari 2010	6/6
Centra Geestelijke Gezondheidszorg (CGG)		juli 2009 - november 2009	12/20
Centra Algemeen Welzijnswerk (CAW)	Jongeren Advies Centra (JAC)	september 2009 - juni 2010	20/52
Centra Algemeen Welzijnswerk (CAW)	Bezoekruimten	september 2009 - juni 2010	13/13
Bijzondere Jeugdbijstand	Begeleidings-tehuizen + Gezinstehuizen	september 2009 - juni 2010	91/101
	Onthaal-, Observatie-, en Oriëntatiecentra (OOOC)	september 2009 - juni 2010	19/25
Personen met een handicap		september 2009 - juni 2010	106/106
Totaal			368 voorzieningen (1839 cases)

ZORGVULDIGHEIDSPRINCIPES - WERKWIJZE

Twee tot vier weken vooraf het inspectiebezoek aankondigen en de onderwerpen meedelen.

Doel van de bevraging, inspectieverloop en -methode worden toegelicht.

Tijdens de bevraging wordt de privacy van de cliënt gerespecteerd.

Van elk bezoek wordt een verslag gemaakt waarvan ook de voorziening een exemplaar krijgt en op kan reageren.

Wanneer het niet mogelijk was om alle voorzieningen van een sector te evalueren, werd een steekproef geëvalueerd. Voor meer informatie verwijzen we naar het inspectierapport.

We kozen ervoor in te zoomen op voorzieningen met eenzelfde soort werking. Daarom lag de focus soms op sectoren en soms op subsectoren. De tien evaluatie-eenheden van het inspectierapport zijn in kleur weergegeven. Ze worden verder “sectoren” genoemd.

Verwerking van de gegevens

Deze brochure bevat een selectie van cijfers waardoor we noodgedwongen voorbijgaan aan een aantal nuances.

Het verzamelde cijfermateriaal is de optelsom van beoordelingen uit de 368 inspectieverslagen.

Om de resultaten te kunnen kaderen, nemen we als uitgangspunt dat een element van het decreet rechtspositie van de minderjarige door minstens 70% van de 368 geëvalueerde voorzieningen toegepast moet zijn. Voor het case-onderzoek volgden we dezelfde redenering: we gingen na of een bevraagd element toegepast werd in 70% van alle cases over de tien sectoren heen.

Wanneer we vaststelden dat een element van het decreet rechtspositie niet wordt toegepast in 70% van de geëvalueerde voorzieningen of in 70% van de cases, dan beschouwen we dit als een knipperlicht. Het betekent immers dat de toepassing in drie van de tien voorzieningen niet kon worden aangetoond of dat voor 30% van de minderjarigen niet kon worden aangetoond of hun rechten worden nageleefd.

Een totaalscore boven 70% is een geruststellende vaststelling, maar mag niet beletten dat sommige voorzieningen of sectoren voor zichzelf nagaan hoe hun resultaat zich verhoudt tot het globale cijfer.

In heel wat voorzieningen zijn de evaluaties al een tijdje achter de rug en zal de implementatie van het decreet rechtspositie van de minderjarige vandaag wellicht al verder staan.

RESULTATEN

Implementeren en verbeteren

98% van de geëvalueerde voorzieningen reflecteerde over het effect van het decreet op hun werking.

De reflectie gebeurde voornamelijk door de directie en het middenkader van de voorziening. Slechts 29% van de geëvalueerde voorzieningen betrokken gebruikers bij die reflectie.

In minder dan 70% van de voorzieningen maakten acties en verbeterplannen inzake kinderrechten deel uit van het kwaliteitsbeleid.

Slechts 39% van de geëvalueerde voorzieningen beschikte over een geëxpliciteerde visie over de bekwaamheid van minderjarigen. In geen enkele sector had 70% van de voorzieningen een visie uitgeschreven.

We stelden vast dat de invulling van de bekwaamheid van de minderjarige vaak niet conform het decreet rechtspositie van de minderjarige gebeurde. Heel wat voorzieningen interpreteerden het decreet rechtspositie van de minderjarige zo dat minderjarigen voldoende maturiteit of bekwaam moeten zijn om geïnformeerd te kunnen worden, om inspraak te kunnen hebben, enzovoort.

Meer dan 70% van de geëvalueerde voorzieningen gaven onderwerpen die in het decreet rechtspositie aan bod komen, een plaats in het vormingsplan. In 77% van de geëvalueerde voorzieningen kwamen alle hulpverleners aan bod bij vorming over onderwerpen van het decreet rechtspositie van de minderjarige.

Evalueren van het toegangsbeleid

79 % van de geëvalueerde voorzieningen schreven hun toegangsbeleid uit.

94% van de voorzieningen die hun toegangsbeleid uitschreven, evalueren dit. Het evalueren gebeurde vooral door de directie. In 15% worden de minderjarigen betrokken en in 24% worden de ouders betrokken. In 44% worden de partners in de jeugdhulp betrokken.

Participatie aan de netwerken Integrale Jeugdhulp

96% van de geëvalueerde voorzieningen bleek op de hoogte van de netwerken integrale jeugdhulp.

68% van alle geëvalueerde voorzieningen nam actief deel aan de netwerken Rechtstreeks Toegankelijke Jeugdhulp. Ook heel wat niet rechtstreeks toegankelijke voorzieningen namen actief deel aan dit netwerk.

66% van alle geëvalueerde voorzieningen namen actief deel aan de netwerken Crisisjeugdhulpverlening.

Algemeen beeld

Implementeren en verbeteren

De meeste voorzieningen reflecteerden over de toepassing van het decreet rechtspositie van de minderjarige. Acties en verbeterplannen die in dit kader worden opgezet, werden echter niet systematisch geïntegreerd in het kwaliteitsbeleid van de voorziening.

De inbreng van gebruikers in dit reflectieproces was meestal beperkt.

Voorzieningen uit alle sectoren worstelden met het expliciteren van een visie over de bekwaamheid van minderjarigen. Tevens bleek dat de invulling van de bekwaamheid van de minderjarige vaak niet conform het decreet rechtspositie van de minderjarige gebeurde.

De meeste voorzieningen voorzagen vorming over dit decreet rechtspositie.

Evalueren van het toegangsbeleid

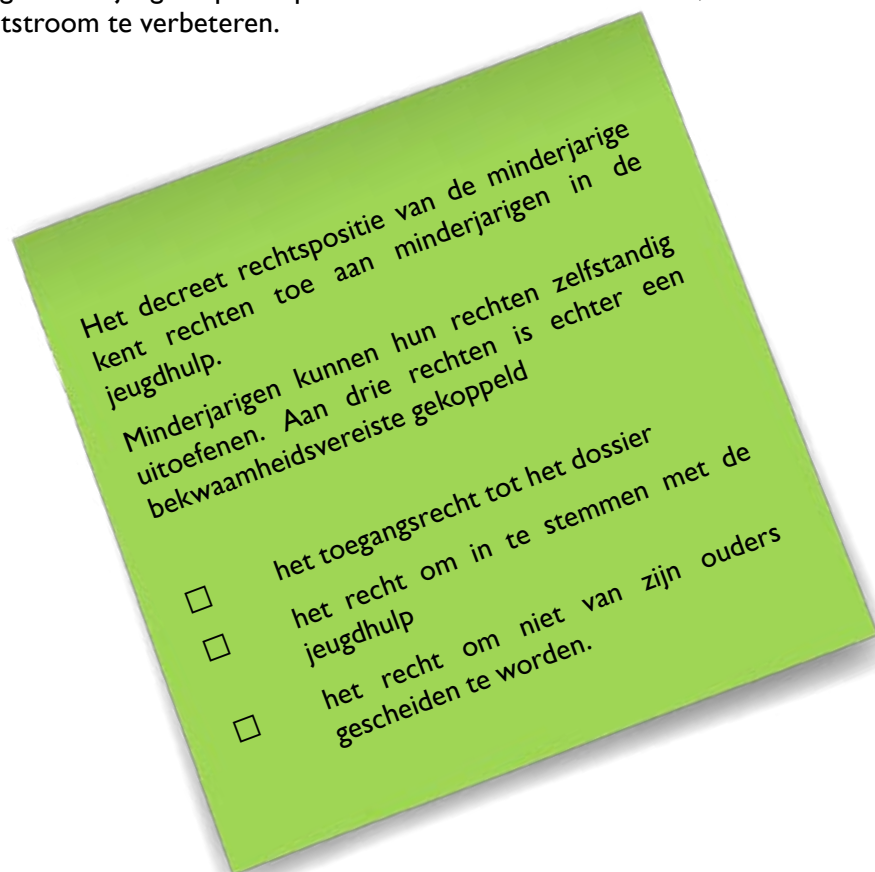
De meeste voorzieningen expliciteerden hun toegangsbeleid. Voor een aantal sectoren was dit al in de sectorale regelgeving opgenomen. Het merendeel van de voorzieningen die hun toegangsbeleid hebben uitgeschreven, evalueerden dit ook. Bij deze evaluatie werden de minderjarigen en de ouders echter nog onvoldoende² betrokken. Ook partners in de jeugdhulp werden weinig betrokken.

Participatie aan de netwerken Integrale Jeugdhulp

De netwerken Rechtstreeks Toegankelijke Jeugdhulp en Crisisjeugdhulp kenden een relatief grote deelname. Ze werden blijkbaar in eerste instantie gebruikt om oplossingen te zoeken voor individuele cases.

De expertise³ van het netwerk Rechtstreeks Toegankelijke Jeugdhulp werd vooral gebruikt voor het zorgvuldig verwijzen van een cliënt naar een andere hulpaanbieder, het optimaliseren van de informatieverstrekking en voor het cliëntoverleg.

De expertise van het netwerk Crisisjeugdhulp werd vooral gebruikt om de eigen crisisjeugdhulp te optimaliseren en om de instroom, doorstroom en uitstroom te verbeteren.

Aanbevelingen

Elke minderjarige moet de kans krijgen om zijn rechten uit te oefenen. Om dit waar te maken, is het nodig dat hulpverleners handvatten aangereikt krijgen om de bekwaamheid van de minderjarige juist in te schatten zodat zij minderjarigen op een gepaste manier hun rechten laten uitoefenen.

Een meer toegankelijke jeugdhulp is één van de belangrijke doelstellingen van het kaderdecreet integrale jeugdhulp. Daarom doen we hieromtrent volgende aanbevelingen.

Het uitwerken van een toegangsbeleid is een opdracht voor wie hierin nog onvoldoende investeerde.

In de meeste voorzieningen is het toegangsbeleid uitgeschreven en is er een evaluatie van dit beleid. De gebruikers en partners in de jeugdhulp moeten hier echter nog meer bij betrokken worden. De betrokkenheid van deze actoren komt de kwaliteit van het toegangsbeleid ten goede.

Voorzieningen moeten bij het opstellen en evalueren van het toegangsbeleid samenwerken met de andere voorzieningen van het netwerk integrale jeugdhulp waarbinnen ze functioneren. Door meer aandacht te besteden aan hun rol als hulpverlener in een bepaalde regio bieden ze meer garanties voor het realiseren van het recht op jeugdhulp.

De positie van de minderjarige in de eigen hulpverlening

Geïnformeerd worden

In 48% van de geëvalueerde voorzieningen waren er systemen om minderjarigen te informeren over hun rechten.

Uit de cases bleek dat slechts 23% van de minderjarigen in de praktijk over hun rechten werd geïnformeerd.

Voor de ouders lagen de resultaten iets hoger (29%).

In meer dan 70% van de geëvalueerde voorzieningen was er een systeem om minderjarigen en ouders te informeren over de hulpverleningsvorm en over de reden voor de begeleiding van de minderjarige in deze hulpverleningsvorm. Ook uit de cases bleek dat dit in de praktijk meer dan 70% is.

Inspraak en participatie

In minder dan 70% van de geëvalueerde voorzieningen werd in de praktijk met de mening en het akkoord van de minderjarige gewerkt. Dit was vast te stellen op het systeemniveau (het beleid en de organisatie) maar ook op het niveau van de cases.

Voor de ouders liggen de resultaten iets hoger (75%).

Meer dan 70% van de voorzieningen had een systeem uitgewerkt om de inspraak van de minderjarige op de sleutelmomenten van de hulpverlening te garanderen.

Uit de cases bleek echter dat in minder dan 70% van de voorzieningen de minderjarige inspraak heeft in de vijf sleutelmomenten van de hulpverlening. Voor ouders werd in de praktijk de 70% gehaald voor inspraak in het formuleren van hulpverleningsdoelstellingen en voor inspraak in de periodieke evaluaties. In minder dan 70% van de geëvalueerde voorzieningen hadden ze inspraak bij de afronding van de hulpverlening.

Het dossier

In 95% van de geëvalueerde voorzieningen had elke minderjarige in de hulpverlening een eigen dossier.

Medische gegevens werden meestal (138/368) apart bewaard.

In meer dan 70% van de voorzieningen werden de dossiers veilig bewaard.

In 93% van de voorzieningen werden gegevens op de sleutelmomenten in de hulpverlening gecentraliseerd in één dossier of bestaat er slechts één dossier.

In 70% van de voorzieningen voldeden de dossiers aan de vereisten op vlak van finaliteit en proportionaliteit.

67% van de geëvalueerde voorzieningen had een regeling voor het toegangsrecht tot het dossier, maar die voldeed niet altijd aan de vereisten van het decreet rechtspositie van de minderjarige.

In 22% van de geëvalueerde voorzieningen vroegen minderjarigen toegang tot hun dossier. In 34% van de voorzieningen vroegen ouders toegang tot het dossier van hun kind. Het vragen van toegang tot het dossier door ouders of minderjarigen gebeurde niet systematisch, maar was veelal beperkt tot een eenmalig feit.

Algemeen beeld

Meestal is het voor de minderjarige en zijn ouders duidelijk in welke hulpverleningsvorm ze terecht kwamen en waarom. Dit is voldoende voorzien op systeemniveau en ook de hulpverleners hebben er tijdens het hulpverleningsproces aandacht voor.

Het informeren over de rechten in de jeugdhulp wordt zowel op het niveau van het systeem als in de cases minder consequent opgevolgd.

Het werken met de mening en het akkoord van de minderjarige is zowel op het systeemniveau als op het niveau van toepassing voor verbetering vatbaar.

Er zijn nog voorzieningen die extra moeten investeren in het uitwerken van werkwijzen om minderjarigen en ouders inspraak te geven doorheen het hulpverleningsproces. Er moet nog heel wat geïnvesteerd worden om de

inspraak in de concrete hulpverleningspraktijk op een geregelde basis ingang te laten vinden, bijvoorbeeld op de sleutelmomenten omdat er dan belangrijke keuzes worden gemaakt.

De meeste voorzieningen hebben een dossier per minderjarige in hulpverlening. Het dossier wordt doorgaans correct bewaard. Gegevens van minderjarigen worden op de sleutelmomenten in het hulpverleningsproces in het dossier gecentraliseerd. Finaliteit en proportionaliteit van de dossiers is meestal in orde, maar voor bepaalde voorzieningen is dat een belangrijk aandachtspunt.

Het uitwerken van een correcte regeling inzake het toegangsrecht en een heldere communicatie hierover ontbreekt nog vaak.

Aanbevelingen

Minderjarigen en hun ouders moeten op een meer systematische wijze geïnformeerd worden over hun rechten in de jeugdhulp. Deze informatie moet hen toelaten de hun toegekende rechten uit te oefenen. Om dit voor hen duidelijk te maken, geven de voorzieningen deze informatie best schriftelijk bij het begin van de hulpverlening.

De sleutelmomenten in de hulpverlening kunnen helpen om de minderjarige en de ouders op een gestructureerde wijze inspraak te geven. Voorzieningen moeten de mening en het akkoord van de minderjarige nadrukkelijk een plaats geven in het hulpverleningsproces.

Een aantal voorzieningen moet er over waken dat de inspraak op die momenten een plaats krijgt.

De voorzieningen moeten de regeling inzake het toegangsrecht -en de communicatie over de regeling uitwerken.

Het dossier kan communicatie bevorderen.

De positie van de minderjarige in de werking

Inspraakvormen

In 70% van de geëvalueerde voorzieningen bestond er een inspraakvorm voor minderjarigen. In 71% was er een inspraakvorm voor ouders.

90% van de geëvalueerde (semi)residentiële voorzieningen organiseerde een collectief overleg.

Regels en sanctiebeleid

In 91% van de geëvalueerde (semi)residentiële voorzieningen waren de regels uitgeschreven.

Uit de cases bleek dat meer dan 70% van de minderjarigen en de ouders hierover geïnformeerd zijn.

In 70% van de (semi)residentiële voorzieningen was er een uitgeschreven sanctiebeleid.

Uit de cases bleek dat meer dan 70% van de minderjarigen en de ouders hierover geïnformeerd zijn.

Vrijheidsbeperkende maatregelen

In 57 van de 222 geëvalueerde (semi)residentiële voorzieningen (26%) was er een afzonderingsruimte. Het gebruik hiervan bleek nogal divers.

50 van die 57 voorzieningen schreven procedures uit voor het afzonderen van minderjarigen.

In 36 van die voorzieningen waren alle bepalingen die het decreet rechtspositie van de minderjarige voorziet (correct) opgenomen in de procedures.

38% van de minderjarigen werd bij het begin van de hulpverlening geïnformeerd over het afzonderen als vrijheidsbeperkende maatregel. In 48% werden de ouders hierover geïnformeerd.

In 57 van de 222 geëvalueerde (semi)residentiële voorzieningen (26%) werden er andere vrijheidsbeperkende maatregelen⁴ gebruikt. Ook het gebruik van deze maatregelen verschilde nogal per sector.

37 van deze 57 voorzieningen beschikten over uitgewerkte procedures voor het gebruik van deze vrijheidsbeperkende maatregelen.

25% van de minderjarigen werd bij het begin van hun hulpverlening geïnformeerd over het gebruik van deze maatregelen. In 36% werden de ouders hierover geïnformeerd.

Algemeen beeld

De meeste sectoren en voorzieningen beschikken over een inspraakvorm voor de minderjarige en voor de ouders.

In de semiresidentiële en residentiële voorzieningen zijn de regels en het sanctiebeleid meestal uitgeschreven en doorgaans zijn minderjarigen en ouders hierover geïnformeerd. Sommige voorzieningen schieten hierin nog tekort.

In ongeveer een op vier (semi)residentiële voorzieningen wordt afzondering als vrijheidsbeperkende maatregel gebruikt. Betreffende het gebruik van andere vrijheidsbeperkende maatregelen zien we eenzelfde beeld.

Procedures voor afzondering en andere vrijheidsbeperkende maatregelen kunnen beter uitgewerkt worden dan momenteel het geval is. Ook het informeren van minderjarigen en hun ouders over het gebruik van deze maatregelen kan verbeteren.

Aanbevelingen

Een aantal voorzieningen moet nog een inspraakvorm voor minderjarigen of ouders uitwerken om in orde te zijn met de regelgeving.

Voorzieningen die nog onvoldoende hun regels of het sanctiebeleid hebben uitgewerkt, moeten hier werk van maken. Het is voor minderjarigen belangrijk te weten aan welke regels ze zich moeten houden en welke sancties er volgen wanneer ze deze regels niet naleven.

Het toepassen van vrijheidsbeperkende maatregelen moet zoveel mogelijk worden beperkt. Het gaat over erg ingrijpende maatregelen. Daarom zijn er inspanningen nodig om correcte procedures hierover uit te werken en minderjarigen en ouders te informeren. De voorzieningen kunnen overwegen om goede praktijken te delen of procedures samen met meerdere sectoren uit te werken.

BESCHOUWINGEN

In het onderdeel “Resultaten” beschrijven we wat we vaststelden bij de evaluatie van de geselecteerde items. Een aantal vaststellingen kunnen we echter niet zomaar of exclusief aan één of ander item verbinden. In het rapport noemen we dit “horizontale beschouwingen”. Ze lopen soms als een rode draad door meerdere thema’s of ontstaan op basis van een combinatie van vaststellingen.

1. Als er door een sectorale regelgeving eerder al initiatieven waren die overeenstemmen met bepaalde onderdelen van het decreet rechtspositie van de minderjarige, dan scoort die sector doorgaans beter voor dat aspect van het decreet.
2. We konden vaststellen dat voorzieningen op beleidsniveau geïnvesteerd hebben om het decreet rechtspositie van de minderjarige ingang te laten vinden. Er zijn echter nog verdere inspanningen nodig om de toepassing in de dagelijkse praktijk van de hulpverlening te versterken. We merkten ook het omgekeerde. Sommige hulpverleners handelen vanuit een deskundige basishouding in overeenstemming met het decreet rechtspositie van de minderjarige, hoewel er op systeemniveau weinig voorzien is dat hen hiertoe aanzet.
3. De voorzieningen vinden het moeilijk om aan sommige minderjarigen informatie en inspraak te geven omdat ze erg jong zijn, een mentale beperking hebben, ... We denken dat voorzieningen creatieve oplossingen kunnen vinden om deze groep met aangepaste methodes en technieken zo zelfstandig mogelijk hun rechten te laten uitoefenen. Het is belangrijk hier meer op in te zetten, bijvoorbeeld door het delen van goede praktijken.
4. Het juridisch statuut van de minderjarige in de jeugdhulp is door het decreet rechtspositie van de minderjarige versterkt. Dat is zeker positief. Het valt echter op dat heel wat voorzieningen het decreet voornamelijk juridisch benaderen. Een uitgesproken juridische focus kan het veranderingsproces dat het decreet rechtspositie van de minderjarige en het kaderdecreet integrale jeugdhulp beogen, bemoeilijken. We stellen een spanningsveld vast tussen een strikt juridische benadering en het bredere professioneel handelen als hulpverlener.

Is de positie van de minderjarige en zijn ouders in de praktijk versterkt door de decreten integrale jeugdhulp?

Onze evaluatie laat niet toe een sluitend antwoord te geven op deze vraag, maar we zien beweging op het terrein.

Voorzieningen bouwen voort op wat al werd bereikt maar er zijn verdere inspanningen nodig om het decreet op beleids-, organisatie- en hulpverleningsniveau consequent in praktijk te brengen.

Er zijn initiatieven nodig om minderjarigen te informeren over hun rechten en hen inspraak en inbreng te geven in het hulpverleningsproces.

De positie van de ouders is doorgaans iets steviger, maar ook dat is voor verbetering vatbaar.

Het is belangrijk dat voorzieningen en hulpverleners hiervoor op ondersteuning kunnen rekenen. Vertrouwen in de decretale verankering van rechtsregels veronderstelt namelijk de bekwaamheid van voorzieningen om de vertaling van regelgeving naar toepassing te maken. Het vereist beleidskrachtige voorzieningen en professionele hulpverleners. Ondersteunings- en vormingsinitiatieven moeten daarom voldoende zorg besteden aan het ontwikkelen en toepassen van alle aspecten van het decreet rechtspositie van de minderjarige en de overheid moet waakzaam blijven voor de mate waarin gaandeweg de totaliteit van het decreet een toepassing krijgt.

Het is voor hulpverleners blijkbaar moeilijk om de filosofie van de regelgeving om te zetten naar een concrete manier van handelen wanneer de reflectie over de hulpverlening hoofdzakelijk wordt beïnvloed door juridische argumenten.

Een goed gestructureerde hulpverlening en een dossier dat als communicatiemiddel wordt gebruikt, kunnen belangrijke hulpmiddelen zijn om deze vertaalslag te maken. Duidelijke sleutelmomenten in de hulpverlening zorgen namelijk voor structuur en zijn een aanknopingspunt om de rechtspositie van de minderjarige en zijn ouders doorheen het hulpverleningsproces te versterken. Participatieve hulpverlening steunt op een overzichtelijk en toegankelijk dossier dat als communicatiemiddel wordt gebruikt.

UITDAGINGEN

Uitdagingen

1 Informeer de minderjarige en zijn ouders consequent over hun rechten.

2 Zorg voor een goed begrip van het principe van handelingsbekwaamheid en bewaak de juiste toepassing.

3 Versterk de inspraak van de minderjarige in zijn hulpverlening.

4 Werk een regeling inzake het toegangsrecht tot het dossier uit en communiceer hierover met minderjarigen en ouders.

5 Gebruik zo weinig mogelijk vrijheidsbeperkende maatregelen. Als het niet anders kan, leef dan nauwkeurig de bepalingen van het decreet rechtspositie hierover na.

Meer informatie vindt u in het volledige inspectierapport over de evaluatie van de toepassing van het decreet rechtspositie van de minderjarige in de praktijk.

Voetnoten

1. Een dossier voor elke minderjarige, centraliseren van gegevens, omgaan met het dossier, bewaren van het dossier, conformiteit van het toegangsrecht, informeren en participeren inzake het dossier.

2. Met “onvoldoende” wordt een score lager dan 70% bedoeld.

3. Om aan minderjarigen de meest gepaste hulp te bieden, is het vaak nodig om ruimer te kijken dan de voorziening. Structurele samenwerking biedt voorzieningen de mogelijkheid om in functie van de kwaliteitsverbetering van de jeugdhulp afspraken te maken. De inspectie wilde weten of de voorziening de expertise die de voorzieningen in de netwerken samenbrengen, gebruiken in hun dagelijkse werking, of afspraken die in de netwerken worden gemaakt doorstromen naar de werkvloer. In de bevraging werd eerst de open vraag gesteld of de expertise van het netwerk wordt gebruikt in de dagelijkse werking in de voorziening. Daarna werd gepeild naar de wijze waarop de vertaling (communicatie) van de netwerkafspraken in de voorziening is gebeurd.

4. Andere vrijheidsbeperkende maatregelen: het gebruik van fixatiemateriaal, holding en medicamenteuze vrijheidsbeperking.

5. Evaluatieonderwerpen.

Colofon

Verantwoordelijke uitgever

Peter Michielsens, inspecteur-generaal
Onderwijsinspectie Vlaanderen,
Hendrik Consciencegebouw
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel

Lay-out

Kim Baele

Fotografie

Jan Swinnen
OSBJ - project “t Is hier veel çava”
Magalie Soenen
Kim Baele

Met dank aan de gemeentelijke basisschool Asse-Krokegem
2e kleuterklas en 2e leerjaar

Depotnummer

D/2010/3241/394

Druk

Departement Onderwijs en Vorming
Managementondersteunende Diensten
Drukkerij

Tussen april 2009 en juli 2010 bezochten Zorginspectie en Onderwijsinspectie 368 voorzieningen uit de jeugdhulp. Het doel was eenvoudig: nagaan hoe, na ruim vier jaar decreet integrale jeugdhulp en decreet rechtspositie van de minderjarige de rechten van minderjarigen en hun ouders in de dagelijkse praktijk worden toegepast.

Deze brochure is een beknopte samenvatting van het inspectierapport waarin heel wat cijfermateriaal aan bod komt. Dit rapport en de cijferrapporten per sector zijn terug te vinden op de websites van Zorginspectie, Onderwijsinspectie en Integrale Jeugdhulp.

We danken u allen voor uw constructieve medewerking en wensen u veel succes bij uw verdere inspanningen om werk te maken van kinderrechten.